
ՔԱՂԱՔԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՀՈԳԵՎՈՐ – ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ԱՊԱՀՈՎՄԱՆ ԱՌԱՆՁԻՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

ԳԱԳԻԿ ԽԱՉԱՏՐՅԱՆ

Մշակույթը նյութական ու հոգևոր արժեքների ամբողջություն է, որը ստեղծվել և ստեղծվում է մարդկային հասարակության գործունեության պատմական զարգացման ընթացքում: Այն գոյություն ունի հարաբերական ինքնուրույնության ձևով և հասարակական գործունեության արգասիք է: Նեղ առումով ընդունված է խոսել հասարակական գործունեության մեջ նյութական բարիքների և հոգևոր բարիքների արտադրության մշակույթի մասին¹:

Մշակույթը, ազդելով հասարակական գործունեության բոլոր ոլորտների վրա, միաժամանակ կրում է աշխարհում տեղի ունեցող գործընթացների ազդեցությունը: Քանի որ մշակույթն ընդգրկում է այլ մշակույթների հետ որևէ էթնիկ հանրության հաղորդակցվելու պատմական, քաղաքական, սոցիալ-տնտեսական գործընթացներով պայմանավորված համակարգը, ապա այդ հանրության ինքնատիպությունն էլ պայմանավորված է մշակույթի առանձնահատկություններով: Ընդհանուր առմամբ մշակույթը պատմական երևույթ է, որ զարգանում է կախված հասարակության կառավարման քաղաքական համակարգից, ինչպես նաև նրա սոցիալ-տնտեսական և բարոյահոգեբանական վիճակից²:

Մշակույթը դեռևս անհիշելի ժամանակներից արմատացած է եղել հայ ժողովրդի կյանքում՝ հանդիսանալով նրա ստեղծագործ մտքի արգասիքը, ապահովելով նյութական և հոգևոր բարիքների արտադրությունը, ինչն էլ իր

¹ Ադո Ա. Վ., Ալտման Վ. Վ. և ուրիշներ, Փիլիսոփայական բառարան. Կուլտուրա /Երեվան, «Հայաստան», 1975թ., էջ 220-221:

² Թադևոսյան Ա., Մշակութային ինքնության պահպանման և վերարտադրության հիմնահարցերը ազգային անվտանգության տեսանկյունից //«Նորավանք» ԳԿՀ, ՀՀ ԳԱԱ ՀԱԻ, Երևան, «Բավիղ», 2003թ., էջ 5-7, 10:

ուրույն և արժանի տեղն է զբաղեցրել համաշխարհային քաղաքակրթության ու համամարդկային մշակույթի զարգացման մեջ:

Ներկա ժամանակաշրջանում հայաստանյան հասարակությունը կրում է փոխակերպվող հասարակությանը բնորոշ դժվարություններ ոչ միայն սոցիալ-տնտեսական ոլորտում, այլև հոգևոր-մշակութային ոլորտում նույնպես³: Այդ դժվարությունները, թերևս, պայմանավորված են ներկայումս ընթացող համաշխարհայինացման գործընթացներով և դրանցում Հայաստանի Հանրապետության (ՀՀ) համարկվելու (ինտեգրվելու) անխուսափելիությամբ (կապված է հանրապետության կառավարման համակարգի և հասարակական գործունեության հետ, ներառյալ՝ հոգևոր-մշակութային ոլորտի՝ եվրոպական չափանիշներով ժողովրդավարացումը և բարեփոխումների ծրագրերը): Զարգացած երկրների մշակույթին համարկվելու, այդ երկրների մշակույթի արդյունք հանդիսացող քաղաքական, տնտեսական մոդելների յուրացումը ոչ պարզ ընդօրինակման ճանապարհով անխուսափելիորեն հանգեցնում է մշակութային փոփոխությունների: Հակառակ դեպքում էթնիկ հոգևոր-մշակութային միջավայրում առաջանում են մշակութային բնույթի հակասություններ, ինչն էլ թուլացնում է ազգային մշակույթի ինքնությունն ու այդ մշակույթի հաղորդակցային գործառույթը:

Աշխարհում ընթացող համընդհանուր փոփոխությունների հետևանքով ազգային հոգևոր-մշակութային արժեքները (այդ թվում՝ մշակութային ժառանգությունը) արժեզրկող, հասարակության հոգևոր-մշակութային կյանքն ապակողմնորոշող, անգամ կազմալուծող ներգործությունից զերծ չէ նաև ՀՀ-ն: Գլուխ է բարձրացնում մշակութային էքսպանսիոնիստական արշավանքը դեպի հայ ազգային հոգևոր-մշակութային միջավայր, ինչի արդյունքում տեղի է ունենում հայ մարդու բարոյահոգեբանական կերտվածքին խորթ օտար արժեհամակարգի ծավալում ու արմատակալում հասարակական գործունեության մեջ: Արդյունքում հին ու նոր մշակույթների միջև առաջացող հակասությունը ձևավորում է բախումնային իրավիճակ՝ վտանգելով հայ ազգային հոգևոր-մշակութային միջավայրի՝ նոր մշակույթի յուրովի ընկալման և իրեն հարիր, սեփական արտահայտչաձևերով դրսևորման ու ներկայացման ունակությունը⁴: Այլ խոսքով՝ վտանգվում է ՀՀ հոգևոր-մշակութային անվտանգությունը:

³ Միջազգային գիտաժողով. «Փոխակերպվող հասարակության զարգացման տեսական և գործնական հիմնախնդիրներ» (Ամփոփումներ) /Երևան, ՀՊՄՀ, 16-17.04.2012թ., 108էջ:

⁴ Տե՛ս հղում № 2, էջ 17-20, 32-34:

նը, ինչը պետք է ընկալել որպես հասարակության մշակութային և հոգևոր-բարոյական արժեքների այնպիսի վիճակ, երբ դրանք պաշտպանված են տեղեկատվական քայքայիչ ներգործությունից⁵:

Ներկայումս համաշխարհային, մասնավորապես եվրոպական, զարգացող մշակութային համակարգին համարվելը պահանջում է մշակութային ինքնության սկզբունքներ՝ համաշխարհային համամարդկային արժեքները յուրացնելու և ազգայինին հարմարեցնելու միջոցով, միաժամանակ պահպանելով և վերարտադրելով հայ ազգային ինքնատիպությունը պայմանավորող մշակութային համակարգը: Մշակութային հարմարվողականությունը (մշակութային ադապտացիա) մշակութային համակարգի նորաստեղծ (ինովացիոն) հատկությունների և կայուն որակների (օրինակ՝ ավանդույթների) համադրության ներդաշնակ գործընթաց է, որը նպաստում է հասարակության մշակութային պահանջմունքների բազմակողմանի բավարարումը խթանող պայմանների ստեղծմանը⁶: Այդպիսի պայմաններ են, կամ, ինչպես ընդունված է ասել մշակութաբանության մեջ, մշակույթի ռացիոնալության ապահովման պայմաններ են պետական մշակութային քաղաքականությունը, համաշխարհայնացման գործընթացներում ազգային մշակույթի առաջընթացի ռազմավարությունը, մշակույթի ոլորտը կարգավորող իրավական դաշտի կատարելագործումը, հասարակության սոցիալ-տնտեսական բնույթի հիմնախնդիրների, այդ թվում՝ մտավորականության սոցիալական կարգավիճակի հետ կապված խնդիրների կարգավորման համալիր ծրագրային մոտեցումը, հասարակության հայրենասիրական և կրոնաբարոյական դաստիարակությունն ու բարոյահոգեբանական կայունության ապահովումը: Մշակութային բացարձակ անաղարտության պահպանումը չի կարող համարվել մշակութային ինքնության, ազգային հոգևոր-բարոյական արժեքների պահպանման այնպիսի սկզբունք, որն ապահովի՝ մի կողմից արդի զարգացող աշխարհից հետ չմնալու, մյուս կողմից՝ պահպանելու և վերարտադրելու ազգային ինքնատիպությունը պայմանավորող մշակութային համակարգը^{7 8}:

⁵ **Քինակցյան Ա.**, Հոգևոր-մշակութային անվտանգությունը որպես տեղեկատվական անվտանգության բաղադրիչ // «Բանբեր Երևանի համալսարանի», Հասարակական գիտություններ - Իրավագիտություն, №3 (134), 2011թ., էջ 21-26:

⁶ **Քոչարյան Հ.**, Տեղեկատվական համակարգի զարգացման հիմնախնդիրները ազգային անվտանգության համատեքստում // «Նորավանք» ԳԿՀ, ՀՀ ԳԱԱ ՀԱԻ /Երևան, «Բավիդ», 2003թ., էջ 13, 14, 16, 87:

⁷ Տե՛ս հոդում №2, էջ 49, 52-54:

Հասարակական գործունեության հոգևոր-մշակութային ոլորտի անվտանգությունը եղել է և ներկայում էլ կա որպես ժամանակի տարբեր մարտահրավերների թիրախ, արտաքին և ներքին սպառնալիքների օբյեկտ: Ներկայումս ՀՀ-ի համար ևս ազգային-մշակութային ինքնության պահպանման խնդիրը հրատապ է, և ազգային անվտանգության համակարգում այն դառնում է առաջնահերթություններից մեկը⁹:

ՀՀ հասարակական գործունեության հոգևոր-մշակութային ոլորտի բարեփոխման, արդիականացման, ինչպես նաև համաշխարհայնացման գործընթացներում համարկման և սրանցով պայմանավորված տարաբնույթ մարտահրավերներին դիմակայելու, միևնույն ժամանակ հայ ազգային մշակութային ինքնատիպությունը պահպանելու և պաշտպանելու համար օրվա հրամայականն է հոգևոր-մշակութային ոլորտի վտանգների, սպառնալիքների բացահայտումը և վերլուծությունը: Այս նպատակադրումն է, ըստ էության, կազմում այս աշխատանքի բովանդակային հիմքը, միևնույն ժամանակ ընդգրկելով աշխատանքի թեմայի արդիականությունն ու հրատապությունը լուսաբանող հարցերը:

Ազգային անվտանգության ապահովման վերլուծական գործընթացներից ելնելով՝ անհրաժեշտություն է ծագում դասակարգելու ՀՀ հոգևոր-մշակութային անվտանգության մարտահրավերներն ու սպառնալիքները: Նշենք նաև, որ հոգևոր-մշակութային անվտանգության ապահովման համակարգում հասարակության հոգևոր-բարոյական անվտանգության ենթաբաղադրիչը ներկայացվում է հարաբերական ինքնուրույն ձևով՝ պայմանավորված Հայաստանյայց առաքելական սուրբ եկեղեցու՝ ՀՀ սահմանադրությամբ (հոդված 8.1) տրված իրավունքով՝ պետությունից անկախ գործառույթային համակարգով¹⁰:

Հոգևոր-մշակութային անվտանգության մարտահրավերներ. սրանք պայմանավորված են համաշխարհայնացման գործընթացներով, որ մշակութային տեսանկյունից հաճախ ընկալվում են որպես համահարթեցման

⁹ Սարգսյան Ա., Հովակնյան Յու. և ուրիշներ. ՀՀ Ազգային անվտանգության հայեցակարգի հոգևոր-բարոյական հիմնախնդիրները // Երևան, ՀԴՏՀ, «Ամբերդ» մատենաշար, №10, 2014 թ., էջ 23-28:

⁹ Հայաստանի Հանրապետության ազգային անվտանգության ռազմավարություն // ՀՀ Նախագահի հրամանագիր՝ ՆՀ-37-Ն, 07.02.2007 թ. / Երևան, ՀՀԴՏ №11 (525), 25.02.2007 թ., 39 էջ:

¹⁰ ՀՀ օրենքը «Հայաստանի Հանրապետության և Հայաստանյայց Առաքելական Սուրբ Եկեղեցու հարաբերությունների մասին» (հոդված 8, 9, 10) / Երևան, ՀՀ ԱԺ, 22.02.2007թ.:

գործողություններ: Գլոբալ տեղեկատվական ցանցերի ինտենսիվ օգտագործման պայմաններում զարգացած երկրներից զարգացող երկրների հանդեպ ծագում են մշակութային հարձակման (ագրեսիայի) նոր ձևեր: Վերջինների վրա կախվում է մշակութային և ազգային յուրօրինակությունը կորցնելու վտանգ: Հարձակման սուբյեկտն իր մշակութային արժեքների թելադրմամբ և պարտադրմամբ արհամարհում է և անտեսում մշակութային օբյեկտի էթնոմշակութային ինքնատիպությունը պահպանելու բնական ձգտումը: Ուստի, իմաստ ունի դասակարգել ՀՀ հոգևոր-մշակութային անվտանգության մարտահրավերները ըստ գլոբալ և ազգային մակարդակների:

Գլոբալ մակարդակ.

- համաշխարհային ֆինանսատնտեսական ճգնաժամի պայմաններում մշակույթը՝ որպես տնտեսական ներուժի դիտման բացակայություն կամ նվազ գնահատվածություն. գրեթե բացակայում է հայկական մշակութային արտադրանքի ապրանքանյացման գործընթացը, որում, հավանաբար, իր ծանրակշիռ դերակատարությունը պետք է ունենա նաև հայկական դիվանագիտությունը,

- համաշխարհային մշակութային ժառանգության հարուստ և բազմազան շտեմարանում հայկական մշակույթի ներկայացվածության պակաս, ինչի արդյունքում պատշաճ մակարդակի վրա չէ հայկական մշակույթի տեսանելիությունը. չնայած հայկական բազմադարյան մշակույթին, զուտ ազգային մշակութային որոշ նմուշներ են պաշտոնապես գրանցված ՅՈՒՆԵՍԿՕ համաշխարհային մշակութային ժառանգության շտեմարանում (Սանսիիի և Հադ-պատի վանական համալիրները, Էջմիածնի Մայր տաճարն ու Զվարթնոց հնագիտական վայրը, Գեղարդի վանքը և Ազատ գետի հովիտը, «Սասնա ծռեր» դյուցազներգությունը, հայկական խաչ-քարը, դուդուկը, լավաշ-հացը)^{11 12},

- արտերկրի որոշակի քաղաքական, դիվանագիտական սահմանակարգերի (ինստիտուտների), հասարակական կազմակերպությունների կողմից հայկական մշակութային ինքնության դիտարկում համաշխարհայնացման համահարթեցման պրիզմայի միջով. անողոք քննադատության է ենթարկվում, կարծրատիպ պահպանողականության գնահատականով, հայկական ինքնատիպ մշակութային համակարգը՝ պատմականորեն ապացուցված հոգևոր-

¹¹ Ամիրյան Դ., Սարգսյան Ա., Ազգային մշակույթը որպես ազգի ինքնության ձևավորման նախապայման /«Հոգեբանություն և կյանք», №3, 2007 թ., էջ 117-124:

¹² [www.arlis.am/Document View.aspx? Doc ID=58019](http://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=58019)

մշակութային արժեքների և հայ ազգի վերարտադրման իր կայուն գործառնություն^{13 14 15 16},

- ազգային հոգևոր-մշակութային արժեքներն ընդունվում են որպես թիրախ համաշխարհայնացման գործընթացներում հաճախ անթաքույց գործող ապազգային, ապակառուցողական քարոզչական մեքենայի համար. առկա է բռնության, դաժանության, այլասերման, ազգուրաց, ցածրորակ, հիմնականում արևմտյան, մշակութային արժեքների ներթափանցումը հայ ազգային ինքնատիպ մշակույթ՝ զանգվածային գիտակցության վրա համեմատաբար արագ և «արդյունավետ» ներգործող քարոզչական ձևաեղանակների (մեխանիզմների) կիրառմամբ, հեռահաղորդակցության, հիմնականում՝ համացանցի և սոցիալական ցանցերի, բջջային կապի ու տեքստային նյութի հրապարակման բաց հրատարակումների միջոցով: Այս առումով արտերկրյա քայքայիչ կենտրոններից կառավարվող, կրոնական տարբեր կազմակերպությունների ապակառուցողական գործունեության թիրախ է դարձել նաև Հայաստանյայց առաքելական սուրբ եկեղեցին (ստորև՝ եկեղեցի): ՀՀ ներթափանցած աղանդավորական կրոնական կազմակերպությունների գործունեությունը, բացի կրոնական քարոզչությունից, կարող է ունենալ այլ շահեր ևս^{17 18 19 20 21}:

Ազգային մակարդակ.

- համամարդկային և ինքնատիպ արժեքների ընդունմանը զուգահեռ, ազգային մշակութային նույնացման պահպանում,

- մշակութային ոլորտի փոխկապակցված տարբեր բնագավառների զարգացման տեմպերի տարբերություն (օրինակ՝ կրթություն և գիտություն, արվեստում՝ երգ և պար),

¹³ Տե՛ս հղում №8, էջ 67-78:

¹⁴ Տե՛ս հղում №11, նույն տեղում:

¹⁵ **Լալայան Մ.**, Ազգային-պահպանողական գաղափարախոսության շուրջ /«21-րդ ԴԱՐ», №1(53), 2014թ., էջ 5-8:

¹⁶ **Հարությունյան Բ.** և ուրիշներ. Հայոց պատմություն /Երևան, «Տիգրան Մեծ», 2014թ., էջ 149-164:

¹⁷ www.religions.am/Սարգսյան Ա., Հոգևոր անվտանգություն:

¹⁸ Տե՛ս հղում №2, էջ 57-58:

¹⁹ Տե՛ս հղում №8, էջ 43-50:

²⁰ ՀՀ օրենքը «Խղճի և կրոնական կազմակերպությունների մասին» (հոդված 2, 3, 7, 8, 17) /Երևան, ՀՀ ԳԽ, 17.06.1991թ. (փոփոխություններով և լրացումներով՝ ՀՀ ԱԺ, 14.04.2011թ.):

²¹ Տե՛ս հղում №15, նույն տեղում:

- Եկեղեցու հոգևոր-բարոյական կայունության վտանգում՝ պայմանավորված Եկեղեցու հոգևոր գործունեության կառավարման բրգաձևությամբ, անթափանցիկությամբ, հասարակության հոգևոր-կրոնական դաստիարակության գործընթացի բացերով, այդ գործընթացների նկատմամբ հասարակական վերահսկողական սահմանակարգերի և համապատասխան նորմերի պակասով²²:

Հոգևոր-մշակութային անվտանգության սպառնալիքները պետք է դիտել՝ նկատի առնելով դրանց գոյության արտաքին և ներքին աղբյուրները:

Արտաքին սպառնալիքներ.

- ՀՀ տնտեսական շրջափակում, տարածաշրջանում փխրուն խաղաղություն,

- արտատարածաշրջանային մշակութային միջավայրում հայ ազգային մշակույթը նվաստացնող, հոգևոր-մշակութային արժեքներն արժեզրկող, համաշխարհային քաղաքակրթության վերաբերմունքն ու գնահատականն այդ մշակույթի և արժեքների հանդեպ ապակողմնորոշող գաղափարների քարոզչություն՝ ամեն տեսակի արմատական ուղղվածության կենտրոնների, կազմակերպությունների և հակառակորդ պետությունների պաշտոնական և ոչ պաշտոնական զանգվածային լրատվամիջոցներով ու տեղեկատվական-հեռահաղորդակցության կապուղիներով,

- հայ ազգային հոգևոր-մշակութային ոլորտի անաղարտության դեմ ուղղված քարոզչության հակազդման բացակայություն կամ անբավարար հակազդում,

- հայոց լեզվով և հայեցի լեզվամտածողությամբ կերտված ազգային հոգևոր-մշակութային ոլորտն օտարալեզու ենթամշակույթների ներխուժում, համաշխարհայնացման լեզու համարվող անգլերենի արմատավորում հայ իրականության մեջ²³,

- հայ հասարակության մեջ անընդհատ ներթափանցող օտար կրոնական ուղղություններ և դրանց բազմակողմանի հովանավորում ապահովող կազմակերպությունների գործունեություն^{24 25 26 27 28}:

²² www.mincult.am/purpose-activity.

²³ **Мирзоян Т.** Хэллоун - праздник нечести /«ГА», №117, 03.11.2012 г., с. 7.

²⁴ **Մայիլյան Ս.**, Ժամանակակից աղանդները Հայաստանում //Հայ Առաքելական Սուրբ Եկեղեցու քրիստոնեական դաստիարակության և քարոզչության կենտրոն. Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին /Վաղարշապատ, 2000թ., էջ 17-24, 58-90, 127-228, 240-258, 261-270:

Ներքին սպառնալիքներ.

- հասարակության լայն շերտերի մեջ մշակույթի նկատմամբ հետաքրքրության բացակայություն՝ պայմանավորված առօրյա սոցիալ-տնտեսական խնդիրներով,

- ազգային ավանդական մշակույթի հարատևությունն ապահովող և այդ մշակույթի տարրերը ժամանակակից մշակույթի ճյուղերում ներդնելու ու նորովի լուսաբանելուն ուղղված միջոցառումների անցկացման համար անհրաժեշտ հստակ հայեցակարգի բացակայություն,

- գիտակրթական համակարգում գիտության և կրթության փոխկապակցված բնագավառների զարգացման տեմպերի տարբերություն. հիրավի, ճեղքվածք է առաջացել գիտության և կրթության միջև, չնայած այն հանգամանքին, որ մշակույթի հետ սերտ փոխկապակցված այս երկու բնագավառների գործունեության կառավարումն իրականացվում է միևնույն պետական լիազոր մարմնի կողմից (ՀՀ կրթության և գիտության նախարարություն),

- մշակույթի սուբյեկտի՝ ժամանակակից մտավորականության՝ որպես հասարակության խավի, դեռևս լիովին ձևավորված չլինելու իրողություն,

- հանրապետության գիտական և այլ մտավոր ներուժի, «ուղեղների» արտահոսք,

- երիտասարդության աճող արտահոսք՝ արտագնա աշխատանքի նպատակով,

- աղանդավորների ապազգային, ապակառուցողական գործունեություն՝ փակ ամբողջատիրական խմբերի ստեղծում, հասարակության հոգևոր-բարոյական կյանքի, մասնավորապես Եկեղեցու ավանդապաշտական ծիսակար-

²⁵ **Ասլանյան Ա., Խաչատրյան Գ.**, Փոխակերպվող հասարակությունում զինծառայություն անցնելու առանձին խնդիրների մասին // Մանկավարժության և հոգեբանության հիմնախնդիրներ (ՀՊՄՀ, Միջբուհական կոնսորցիումի գիտական հանդես), №2, 2012 թ., էջ 99-111 /Երևան, «Հանգակ - 97», 2012 թ.:

²⁶ **Պողոսյան Ի. Բ.**, Տեղեկատվական-հոգեբանական պայքարի մեխանիզմները կրոնական քարոզչությունում: /«Ընտանիք և դպրոց», №1, 2009 թ., էջ 36-49:

²⁷ **Վարդանյան Կ., Կարապետյան Ն.**, Երիտասարդական դեստրուկտիվ ռեֆերենտային միավորումները որպես ազգի աուտոագրեսիվ վարքագծի դրսևորման գործոն // Մանկավարժության և հոգեբանության հիմնախնդիրներ (ՀՊՄՀ, Միջբուհական կոնսորցիումի գիտական հանդես), №3, 2012 թ., էջ 80-84 /Երևան, «Հանգակ-97», 2012 թ.:

²⁸ **Իկիլիյան Ա., Քինակցյան Ա.**, Տեղեկատվական հոսքերի ազդեցությունը երիտասարդության վրա /«21-րդ ԴԱԲ», №4(22), 2008 թ., էջ 80-96:

գերի, խաթարում և դրա դեմ պայքարի ոչ լիարժեք օրենսդրական դաշտի առկայություն^{29 30}:

Հետևություն. պայմանավորված արդի համաշխարհայնացման բարդ ու փոփոխական գործընթացներով ՀՀ հասարակական գործունեության հոգևոր-մշակութային ոլորտը տարբեր մարտահրավերների թիրախ է, արտաքին և ներքին սպառնալիքների օբյեկտ: Մարտահրավերները հաղթահարելու, ինչպես նաև ոլորտի հանդեպ սպառնալիքները չեզոքացնելու գործընթացը պետք է կազմակերպել գլոբալ և ազգային մակարդակների վրա՝ բացահայտելով իրական սպառնալիքների աղբյուրները, հիմնվելով բազմակողմանի և մանրակրկիտ վերլուծությունների վրա:

Հոգևոր-մշակութային անվտանգության մարտահրավերների և հոգևոր-մշակութային ոլորտի հանդեպ սպառնալիքների վերլուծությունը թույլ է տալիս եզրակացնել, որ համաշխարհայնացման հետևանքով աճում է հայ մարդու բարոյահոգեբանական կերտվածքի համար անընդունելի օտար ենթամշակույթների ներթափանցումը հայաստանյան մշակութային միջավայր, ինչի արդյունքում մեծացել է հասարակության մի ստվար հատվածի հոգևոր-մշակութային պահանջմունքները բավարարող մշակութային ցածրաճաշակ արտադրանքը: Անարգել իրականացվում է տարբեր կարգի ամենաթողության և բռնության գաղափարատիպի (իդեալ) վրա հիմնված կենսակերպի, ներառյալ աղանդավորական բնույթը, քարոզչություն: Սա կարելի է դիտել որպես արտաքին և միաժամանակ նաև ներքին սպառնալիք ՀՀ հոգևոր-մշակութային անվտանգությանը:

Հայաստանում հոգևոր-մշակութային արժեքների աստիճանաբար արժեզրկման հետևանքով մշակույթը սկսում է կորցնել հասարակության կենսագործունեության մեջ թերևս իր գլխավոր դերը՝ հասարակության դաստիարակում, մարդկանց վարքի բարոյական կարգավորում և բարոյական արժեքային հիմքերի ամրագրում: Արդյունքում աճում է հասարակության սոցիալական ծանր պայմաններում հայտնված խմբերի կազմալուծումը (դեգրադացիան), որն ուղեկցվում է աներևույթ պարտադրված արտագաղթով:

Հայաստանում կրոնական-աղանդավորական կազմակերպություններն իրենց, ըստ էության ապազգային, գործունեությամբ թուլացնում են հայ ժողովրդի էթնիկ հոգեբանությունը (որոշ աղանդներ ազգային պատկանելու-

²⁹ Տե՛ս հղում №2, էջ 62-65:

³⁰ Տե՛ս հղում №6, էջ 90-92, 125-126, 135:

թյունը համարում են պարզ պատահականություն և զուտ ֆիզիոլոգիական երևույթ՝ խարխուլելով հայ ազգային ինքնատիպությունն ապահովող մշակութային համակարգի դիմադրողականությունը տարաբնույթ վտանգների նկատմամբ, ձևավորում են հասարակության մեջ անվտանգության մթնոլորտ պետական կառավարման համակարգի նկատմամբ և անտարբերություն՝ համեմված զուտ սպառողական բնագոյներով:

Հայ հոգևոր-մշակութային ինքնության համար իրական սպառնալիք է բռնության, դաժանության, ահաբեկչության, այլասերման գաղափարների վրա հիմնված, հիմնականում արևմտյան, ցածրարժեք մշակութային արժեհամակարգի ներթափանցումը ՀՀ ինքնատիպ մշակութային միջավայր, ինչպես նաև արտերկրյա կենտրոններից ղեկավարվող օտար, ապագային կրոնական-դավանաբանական գաղափարներ տարածող աղանդավորական կազմակերպությունների գործունեությունը:

ԱՄՓՈՓՈՒՄ

ՀՀ հասարակական գործունեության հոգևոր-մշակութային ոլորտի բարեփոխման, արդիականացման, ինչպես նաև համաշխարհայինացման գործընթացներում համարկման և սրանցով պայմանավորված տարաբնույթ մարտահրավերներին դիմակայելու, միևնույն ժամանակ հայ ազգային մշակութային ինքնատիպությունը պահպանելու և պաշտպանելու համար օբյեկտիվ անհրաժեշտություն է հոգևոր-մշակութային ոլորտի վտանգների, սպառնալիքների աղբյուրների բացահայտումն ու վերլուծությունը: Այս գործընթացը մեկ անգամ ևս ապացուցում է հոգևոր-մշակութային անվտանգությունը որպես ՀՀ ազգային անվտանգության բաղադրիչ դիտելու տրամաբանությունը: Քանի որ հոգևոր-մշակութային ոլորտը կրում է հայ ժողովրդի ազգային ինքնության պահպանման և զարգացման գործառնություններ (այլ խոսքով՝ հայ ազգի վերարտադրման գործառնություն), ապա այն ապահովում է ազգային անվտանգության հիմնարար արժեքների (հայապահպանություն, հայ ազգի հարատևություն) կայունությունը, ինչպես նաև պաշտպանությունն արտաքին և ներքին սպառնալիքներից:

ՀՀ ազգային անվտանգության ապահովումը պետք է խորապես իմաստավորվի այն ակնհայտ փաստով, ըստ որի անվտանգության լիարժեք ապահովումն էապես պայմանավորված է նաև նորովի վերափոխված ազգային մշակույթով և դրա պարտադիր բաղադրիչով՝ հասարակության առողջ ու կայուն բարոյահոգեբանական վիճակով:

Քանալի բառեր - հոգևոր-մշակութային անվտանգություն, ազգային

ինքնություն, մշակութային ինքնատիպություն, մշակութային արժեհամակարգ, մարտահրավեր, սպառնալիք, բացահայտում, վերլուծություն, անվտանգության հիմնարար արժեք, պարտադիր բաղադրիչ, բարոյահոգեբանական վիճակ, գլոբալ և ազգային մակարդակներ:

ОБ ОТДЕЛЬНЫХ ЗАДАЧАХ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ДУХОВНО-КУЛЬТУРНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ РЕСПУБЛИКИ АРМЕНИЯ

ГАГИК ХАЧАТРЯН

Выявление источников опасностей, современных вызовов и угроз по отношению к безопасности духовно-культурной сферы общественной деятельности в Республике Армения (РА), а также анализ причин, обстоятельств и условий их возникновения являются на сегодняшний день актуальной задачей, продиктованной осуществлением политики государства в области культуры: реформированием и демократизацией системы управления, а также участием в глобализационных процессах по интегрированию национальной культуры в современную систему ценностей всемирных достижений по культуре с учетом сохранения своеобразной самобытной системы армянской национальной культуры и ее защиты от разного рода посягательств. Постановка такого рода задачи лишней раз доказывает правоту логики: духовно-культурная безопасность есть составляющая национальной безопасности РА.

Поскольку духовно-культурная сфера общественной деятельности в РА осуществляет функцию сохранения и развития армянской национальности и ее самобытности, то она обеспечивает стабильность таких фундаментальных ценностей национальной безопасности как армянская национальная идентичность и наследственность, а также их защиту от внешних и внутренних угроз.

Поятие обеспечения национальной безопасности должно быть осмыслено таким очевидным фактом, что полноценная безопасность существенно обусловлена по-новому преобразованной национальной культурой и е неотъемлемой составляющей – здоровым и стабильным морально-психологическим состоянием армянского общества, а духовно-культурную безопасность нужно рассматривать и анализировать на глобальном и национальном уровнях.

Ключевые слова – духовно-культурная безопасность, национальная идентичность, самобытная культура, система ценностей культуры, фундаментальная ценность безопасности, вызов, угроза, выявление, анализ, неотъем-

лемая составляющая, морально-психологическое состояние, глобальный и национальный уровни.

CERTAIN ISSUES CONCERNING THE SPIRITUAL - CULTURAL SECURITY OF RA

GAGIK KHACHATRYAN

For the RA spiritual-cultural realm to refine, innovate, integrate into globalization processes and to be able to overcome the challenges that accompany these procedures and at the same time to preserve and protect the Armenian national identity, it is an objective necessity to reveal and analyze the sources of threats and dangers to the spiritual-cultural realm. This proves again and again the logic of viewing the spiritual-cultural realm security issue as a constituent of the Armenian national security strategy. As it sustains the objective of securing and developing the Armenian people and its national identity, then it protects the solidity of the basic values (preserving the identity of Armenians and the endurance of the Armenian nation) as well as the defense of the nation from the external and internal threats.

The concept of national security must be deeply acknowledged by the obvious fact that absolute security is conditioned by the renewed national culture and its inviolable element – the healthy and stable moral psychological condition of the society.

Key words – spiritual-cultural security, national identify, cultural identity, a cultural system of values, challenges, threats, disclosure, analysis, inviolable security principles, compulsory component, the moral psychology condition, global and national levels.